

Stockholm den 28 augusti 2015

Datalagringsutredningens betänkande Datalagring och integritet (SoU 2015:31)

Sammanfattning

Svensk biblioteksförning framhåller det fortsatta behovet av sekretess för uppgifter om enskilda biblioteksanvändares alla former av lån, reservationer eller andra typer av beställningar.

Svensk biblioteksförning föreslår att sekretessbestämmelsen för biblioteksverksamhet ses över i syfte att skydda biblioteksanvändares integritet även i andra biblioteksaktiviteter än lån

Allmänt

Den snabba teknologiska utvecklingen har fått allt fler följder för den personliga integriteten för biblioteks- och informationsservice, deras användare och samhället. Kommersiella nättjänster, inklusive de som används för biblioteks- och informationsservice, insamlar en omfattande mängd uppgifter om användarna och deras beteende. De kan också sälja uppgifter om sina användare till tredje man som därefter handlar med utgångspunkt i uppgifterna för att leverera, övervaka eller undanhålla service. Genom att använda positions- och identifieringsteknik kan regeringar och tredje man analysera biblioteksanvändares kommunikation och aktiviteter i övervaknings syfte eller för att kontrollera tillgång till utrymmen, enheter och service.

Överdriven insamling och användning av uppgifter hotar enskilda användares personliga integritet och har även andra sociala och rättsliga konsekvenser. När internetanvändare är medvetna om storskalig datainsamling och övervakning kan de självcensurera sitt beteende på grund av rädsla för oväntade konsekvenser. Överdriven datainsamling kan då ha en avkylande effekt på samhället och, som ett resultat av detta upplevda hot, snävas den enskildes yttrandefrihet in. Begränsning av yttrandefriheten riskerar att äventyra demokratin, samhällskontraktet och därmed enskildas lojalitet och förpliktelser med det allmänna.

Biblioteken ska stå upp för viktiga och grundläggande principer, såsom fri tillgång till information, kunskap och kultur samt att värna användarnas integritet och personuppgifter. Informationsfriheten och yttrandefriheten är grundläggande koncept för yrkesverksamma på bibliotek. Personlig integritet är väsentlig för att säkerställa dessa rättigheter.

Stöd för denna hållning går att finna i FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna.

Informationsfrihet definieras där som en mänsklig rättighet (artikel 19):

”Var och en har rätt till åsiktsfrihet och yttrandefrihet. Denna rätt innefattar frihet att utan ingripande hysa åsikter samt söka, ta emot och sprida information och idéer med hjälp av alla uttrycksmedel och oberoende av gränser.”

Personlig integritet definieras där som en mänsklig rättighet (artikel 12):

”Ingen får utsättas för godtyckligt ingripande i fråga om privatliv, familj, hem eller korrespondens och inte heller för angrepp på sin heder eller sitt anseende.”

Personlig integritet är grundläggande för att möjliggöra tillgång till och användning av information utan rädsla för negativa konsekvenser. Elektronisk övervakning, avlyssning av digital kommunikation samt massinsamling av personliga uppgifter påverkar yttrandefriheten och informationsfriheten negativt. Med detta i åtanke antog FN:s generalförsamling 2013 och 2014 en resolution om rätten till privatliv i den digitala eran och uppmanade alla länder att respektera och värna rätten till privatliv, även när det gäller digital kommunikation.

Stöd för bibliotekens skyldighet att värna sina användares informationsfrihet och integritet går också att finna i de universella biblioteksstandarder som sakkunniga och huvudmän beslutat genom biblioteksförningarnas världsfederation IFLA (*The International Federation of Library Associations and Institutions*), till exempel i IFLA:s internetmanifest, IFLA:s etiska regler för bibliotekarier och informationsspecialister samt Glasgowförklaringen om bibliotek, informationstjänster och intellektuell frihet. IFLA:s internetmanifest stipulerar bland annat följande:

”Tillgång till internet och alla dess resurser bör vara förenliga med FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna, framför allt artikel 19 (...) Bibliotek och informationstjänster ska verka för användarnas rätt att söka den information de själva väljer. (...) Bibliotek och informationstjänster ska respektera användarnas integritet och behandla uppgifter om resurser dessa använder med konfidentialitet.”

I IFLA:s etiska regler för bibliotekarier och informationsspecialister står det att:

”Bibliotekarier och andra informationsspecialister respekterar den personliga integriteten och skyddet av de personuppgifter som av nödvändighet måste utväxlas mellan individer och institutioner.

Relationen mellan biblioteket och användaren kännetecknas av konfidentialitet och bibliotekarier och andra informationsspecialister vidtar lämpliga åtgärder för att se till att uppgifter inte får spridning utanför den ursprungliga transaktionen.”

Glasgowförklaringen om bibliotek, informationstjänster och intellektuell frihet slår fast:

”Bibliotek och informationstjänster ska skydda varje användares rätt till integritet och konfidentialitet vad beträffar vilken information som söks eller inhämtas och vilka resurser som används, lånas, förvärvas eller överförs.”

8.2 Skyddet från yrkesmässig tystnadsplikt

Svensk biblioteks förening framhåller det fortsatta behovet av sekretess för uppgifter om enskilda biblioteksanvändares alla former av lån, reservationer eller andra typer av beställningar.

Svensk biblioteks förening föreslår att sekretessbestämmelsen för biblioteksverksamhet ses över i syfte att skydda biblioteksanvändares integritet även i andra biblioteksaktiviteter än lån.

I svensk rätt är sekretess huvudregel i biblioteksverksamhet för uppgift i register om enskilda lån, reservation eller annan form av beställning, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den som uppgifterna rör eller någon närstående hen lider men. Presumtionen är alltså för sekretess, det vill säga ett omvänt skaderekvisit. För uppgift i en allmän handling gäller sekretessen i högst tjugo år. (40 kap. 3 §, offentlighets- och sekretesslagen).

Sekretessen gäller endast för uppgifter i register. Både manuella och databaserade register omfattas av bestämmelsen. ”Uppgifter som skyddas är uppgifter om enskilda lån, reservationer eller andra former av beställningar, dvs. uppgifter om vem eller vilka som har lånat en viss titel samt uppgifter om vilka titlar en viss person har lånat. En offentliganställd som lånar böcker i tjänsten, t.ex. facklitteratur, omfattas inte av uttrycket ’enskild’. Däremot omfattas givetvis såväl fysiska som juridiska personer. Ett företags lån av böcker inom ett forskningsprojekt kan således sekretessbeläggas. Alla former av lån omfattas, dvs. utöver boklån även lån av talböcker, grammofonskivor, dvd-filmer, diabilder, grafik m.m.”¹

Låntagarregister är visserligen ett offentligt register, men uppgifter om vem som lånat vad är alltså inte offentliga och utomstående ska inte kunna koppla lån till enskilda personer. Låntagarregistret ägs ofta av en offentlig huvudman. Personalen är då offentligt anställda. Det är viktigt att de har förståelse för sekretessens betydelse och syfte. Bibliotekens regler ger en klar definition – det är inte möjligt att lämna ut kontaktuppgifter. Detta är även en förtroendefråga för bibliotekspersonalen och deras huvudman.

Justitieombudsmannen

I ett beslut från 2001 resonerar Justitieombudsmannen (JO) om sekretessen i 40 kap. 3 § OSL (i dess tidigare likartade lydelse) överhuvudtaget kan tillämpas på uppgifter i ett biblioteks dator om vilka webbplatser på internet som en enskild har besökt. Det är av intresse i sammanhanget att liknande möjligheter att söka information via datorer inte fanns när den aktuella sekretessregeln tillkom. Olika spörsmål som aktualiseras är i vad mån uppgifter i bibliotekens datorer om sökningar på internet kan anses utgöra register, om sådana sökningar ska jämföras med lån, reservation och dylikt samt i vilka situationer den enskilde ska anses ha lämnat medgivande till att sekretess inte ska gälla för uppgifterna. I det aktuella fallet hade ett bibliotek gått igenom användarnas besökslistor för internetsidor och anmälts av en användare som känt sig orättfärdigt övervakad.

JO menade att utredningen i det aktuella ärendet inte gav besked om omständigheter av betydelse för de angivna frågorna och fann därför inte grund för att hävda sekretess för de uppgifter som lämnats i ärendet. Därför hade biblioteket handlat på ett riktigt sätt.

På grund av ovanstående problematik ansåg JO att det fanns behov av översyn av bestämmelsen (dåvarande 9 kap. 22 § sekretesslagen) och översände därför en kopia av beslutet till justitiedepartementet. Bestämmelsen ändrades dock inte och kvarstår alltså även i den nu gällande 40 kap. 3 § OSL. (JO 2001/02, s. 469, dnr 805-1999).

¹ Regeringens proposition om sekretessfrågor inom utbildningsväsendet m.m. (1988/89:67)

Svensk biblioteks förening menar i likhet med Justitieombudsmannen därför att en översyn bör göras av sekretessbestämmelsen för biblioteksverksamhet. Syftet med översynen bör vara att skydda biblioteksanvändares personliga integritet även i andra biblioteksaktiviteter än lån, reservationer eller andra typer av beställningar.

Rättsfall

Kammarrätten i Göteborg har avslagit en journalists begäran att få del av namn och personnummer på den låntagare som för tillfället hade den största utestående skulden hos Malmö stadsbibliotek. Stadsbiblioteket avslog begäran med motiveringen att den begärda uppgiften förekommer i bibliotekets register och är hänförlig till enskilda lån och därmed sekretessreglerad enligt 40 kap. 3 § OSL.

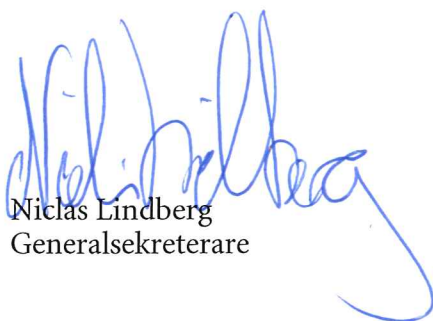
Den 10 november 2011 avslogs journalistens begäran och Kammarrätten i Göteborg angav följande skäl (mål nr 6217-11):

”Av förarbeten till nämnda bestämmelse (40 kap. 3 § OSL, Bet.1988/89:KU38) framgår att konstitutionsutskottet ansett att uppgifter om vilka böcker som en person lånat normalt sett inte kan anses vara särskilt integritetskänsliga men att det i det enskilda fallet kan finnas risk för att sådana uppgifter används på ett sätt som för låntagaren leder till skada eller men. Möjlighet att kartlägga en persons intresseområden kan av vissa personer uppfattas som ett hot mot den personliga integriteten. En möjlighet har därför införts för att skydda registeruppgifter om lån vid bibliotek. Sekretessbestämmelsen är utformad så att den begränsas till att avse dels uppgift om vem eller vilka som lånat en viss titel, dels uppgift om vilka titlar en viss person lånat. Med uppgift om lån likställs uppgifter om reservation eller annan typ av beställning.

I målet är inte fråga om utlämnande av uppgift som innefattar namn på titlar utlånade till en viss person. Frågan avser istället vem av bibliotekets låntagare som har den största skuldposten till Malmö stadsbibliotek. Uppgiften förs, såvitt framgår av utredningen, i ett databaserat register hos stadsbiblioteket. Även om den efterfrågade uppgiften inte innefattar frågan om lånade titlar anser kammarrätten att den är så tydligt kopplad till uppgiften om en enskilda lån, att den kan omfattas av sekretess enligt nämnda bestämmelse. Kammarrätten instämmer i Malmö stadsbiblioteks uppfattning att det inte står klart att denna kan lämnas ut utan att den person uppgiften rör lider men. Överklagandet ska därmed avslås.”

Denna dom överklagades inte och har vunnit laga kraft.

I detta ärende har Svensk biblioteks förenings generalsekreterare beslutat. Föreningens jurist Martin Engman har varit föredragande.

Niclas Lindberg
Generalsekreterare